

Værnepligten har langt større omkostninger, end de fleste aner

Politiken den 16 mars 2024

Da Sverige afskaffede værnepligten i 2010, skete det i lyset af en global tendens, hvor stadig flere lande havde truffet samme beslutning og i stedet var begyndt at anvende frivillig rekruttering til militæret. Emnet er dog fortsat omdiskuteret: I Sverige har mange udtrykt modstand mod 2010-reformen. Nogle argumenterer ud fra værnepligtens betydning for social sammenhængskraft og personlig udvikling; andre peger på militær kapacitet; mens yderligere nogle fokuserer på budgetmæssige omkostninger. Måske var det disse argumenter, som førte til, at værnepligten blev genindført i begrænset form i Sverige i 2017.

De samme argumenter findes i den danske debat. Men det er slående, at få i debatten på begge sider af Øresund synes at være bekendt med den økonomiske forskning, der findes om værnepligtens samfundsøkonomiske omkostninger. Disse omkostninger kan opdeles i fem kategorier.

For det første indebærer værnepligten en omkostning i form af forskellen mellem de værnepligtiges potentielle markedsindkomst og den lavere compensation de modtager som værnepligtige, plus den monetære værdi af det ubehag, der følger med at blive tvunget til at arbejde med noget, man ikke frivilligt har valgt. Ifølge belgiske forskere var denne omkostning i Belgien dobbelt så stor som værnepligtens rent budgetmæssige omkostninger, som er de tal, der oftest er fokus på i den offentlige debat.

For det andet er der en omkostning ved, at en hær skal bemandes, fordi den arbejdskraft ikke kan udføre produktivt arbejde i andre sektorer af økonomien: Mens produktivitetsbaserede markedsindkomster reflekterer denne omkostning, undervurderes den af den lave compensation, værnepligtige modtager.

For det tredje fører værnepligten til en ineffektiv matchning mellem mennesker og jobs, da produktivitet og komparative fordele ikke tages i betragtning, hvilket resulterer i et tab af produktion.

For det fjerde medfører allokeringen af arbejdskraft inden for militæret en ineffektivitet, da kunstigt billig arbejdskraft fører til en for høj andel af arbejdskraft i forhold til kapital, og fordi værnepligtige ikke er i stand til at udvikle de ekspertisekunderskaber, som professionelle soldater, der vælger denne karrierevej med længere uddannelse som grundlag, opnår.

For det femte tvinges værnepligtige til at afbryde eller udskyde deres uddannelse og læring, hvilket reducerer deres livsindkomst (ifølge en hollandsk beregning med 5 procent). Derved reducerer værnepligten akkumuleringen af både human- og fysisk kapital, hvilket negativt påvirker arbejdsproduktiviteten og værdien af den samlede produktion. Forskere fra CBS har i en beregning, der tager udgangspunkt i et års værnepligt, hvor 50 procent af en årgang bliver indkaldt, og

underbetales med 25 procent, estimeret, at det på lang sigt vil få bnp til at falde med op til en procent.

Forskere fra tyske IZA - Institute of Labor Economics fundet, at afskaffelsen af værnepligten fører til en øget vækstrate i bnp per arbejder på mellem et kvart og et halvt procentpoint. Denne bemærkelsesværdigt store effekt støtter ikke kun ideen om en forbindelse mellem værnepligt og generel produktivitetsvækst, men giver også anledning til at afvise det almindelige argument om, at værnepligten har en uddannende karakter eller på anden vis har en (økonomisk) værdifuld opdragende effekt. I et andet studie finder forskerne, at andelen af arbejdsstyrken, der aftjener værnepligt, er negativt relateret til andelen, der tager en videregående uddannelse. Deres resultater tyder på, at hvis man reducerer andelen, der aftjener værnepligt, med en standardafvigelse (cirka en procent af befolkningen), stiger andelen, der tager en videregående uddannelse, med 15 procent. Det er ikke overraskende, at dette kan have betydelige økonomiske effekter.

Økonomer har altså dokumenteret at værnepligtens samfundsøkonomiske omkostninger adskiller sig fra og langt overstiger de rene budgetmæssige omkostninger. De økonomiske omkostninger, som forskningen peger på, bør vejes op imod eventuelle andre fordele og ikke ignoreres, hvilket regelmæssigt sker i debatten.

Niclas Berggren